

Lastenpsykiatripäivät 20.-21.4.2009
"RASTI RUUTUUN JA PILLERI POSKEEN?"
- Lastenpsykiatrisen lääkehoito ja tiedonkeruumenetelmät

Lastenpsykiatri Minna Koskinen:

Ei-strukturoidusta menetelmistä (ja vähän joistakin muista...) lastenpsykiatrisessa arvioinnissa

Johdantoa

Lastenpsykiatrisessa arvioinnissa on tärkeää kerätä tietoa monelta taholta, mutta oleellinen osa on myös lapsen yksilöarviointi/kahdenkeskiset tapaamiset.

Tavoitteenahan on saada mahdollisimman kattava käsitys lapsesta; hänen oireistaan, mahdollisesta mielenterveyden häiriöstä, kehityksestään ja toimintakyvystään.

Johdantoa

Lastenpsykiatrisen yksilöarvioinnin laajuus riippuu tietysti paljolti siitä, mitä tavoitellaan ja mitä muita tutkimuksia lapselle tehdään (esim. psykologin tutkimukset, toimintaterapeutin arvio jne.)

Samoja asioita arvioidaan eri tilanteissa (esim. hoitajat osastolla), mutta lääkärin ja lapsen kahdenkeskisenkin kontakti on tarpeen.

Johdantoa

Esitykseni yhtenä lähtökohtana on Stanley Greenspanin teos ”The Clinical Interview of the Child”, jossa hän esittää kehityksellisen strukturalistisen lähestymistavan ja arviointimallin.

Arvioinnissa ei keskitytä pelkästään oireisiin, käyttäytymisen havainnointiin ja diagnoosiin, vaan pyritään saamaan kuva myös mm. lapsen kokemuksista ja tavasta jäsentää kokemuksia.

Johdantoa

Greenspan kuvaa kullekin ikä- ja kehitysvaiheelle tyypillisiä saavutuksia ja kehityksen organisoitumisen tasoa.

Hän jaottelee havainnoinnin/arvioinnin osa-alueet kuuteen kategoriaan.

Johdantoa

Lisäksi esitykseni lähtökohtana on kognitiivisen psykoterapian menetelmät ja mm. Jorma Fredriksonilta saatu materiaali

Esittelen joitakin ”työkaluja”, joita voi käyttää strukturoitujen menetelmien (haastattelut, kyselylomakkeet) lisänä sekä arvioinnissa että hoidossa, esim. omahoitajatyöskentelyssä

Johdantoa

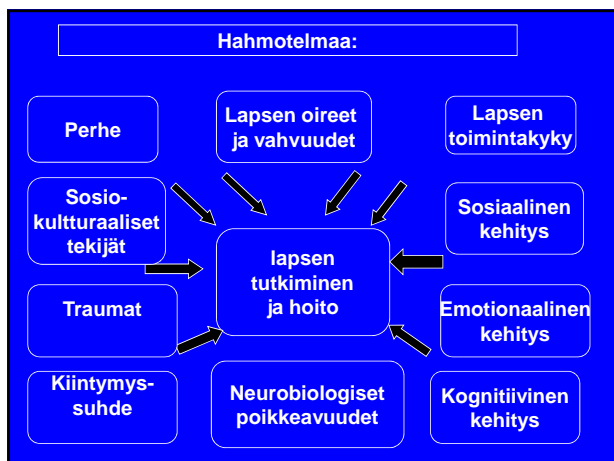
Menetelmät voivat olla hyödyksi mm. kontaktin luomisessa ja motivoinnissa ja joskus lapsen on helpompi jäsentää asioita, kun niitä haastattelun tueksi kirjataan paperille. Menetelmät eivät ole kuitenkaan itsetarkoitus.

Ulkoistaminen ja etäännyttäminen voi jossain tilanteessa olla lapsen kannalta helpompaa kuin suorat kysymykset.

Johdantoa

Pienten lasten arviointia tai leikkiarkkailua/leikkitutkimusta en esityksessäni käsittele; en myöskään perheen tai lapsen ja vanhemman vuorovaikutuksen arviointia.

Mikäli aika riittää, esittelen myös joitakin sellaisia strukturoituja menetelmiä, joita ei aamupäivällä käsitelty (mm. kyselyjä, joita ei ole suomennettu/validoitu Suomessa)

Käsitteitä

Havainnot

Esim. kuvaus lapsen toiminnasta

Arvio

Onko normaalia vai poikkeavaa?

Tulkinta

Mitä havainnoidaan/arvioidaan?

1. ULKOINEN OLEMUS

Ruumiinrakenne, pukeutuminen, siisteys, käyttäytyminen

2. BIOPSYKKINEN KEHITYSTASO

a. Motorinen aktiivisuus

Aktiivisuuden taso, kyky istua hiljaa, levottomuus, poikkeavat liikkeet, hienomotorinen koordinaatio, karkea motoriikka

Mitä havainnoidaan/arvioidaan?

b. Kognitiiviset toiminnot

Älyllinen taso
Yleinen tiedollinen taso
Orientoituminen ajan ja paikan suhteen
Keskittymiskyky

c. Kielen ymmärtäminen ja puheilmaisu

Sanavarasto, puheen rakenne, tyyli, selkeys yms.

Mitä havainnoidaan/arvioidaan?

4. VUOROVAIKUTUS, IHMISSUHTEET

Yhteistyökyky, vastavuoroisuus
Läheisyyden ja etäisyyden säätely
Aloitteellisuus
Konfliktit
Empatiakyky
Ihmissuhteiden laatu

Mitä havainnoidaan/arvioidaan?

5. MIELIALA

Ärtynisyys – tasaisuus
Surullisuus – iloisuus
Hämmennyisyys
Vihamielisyy - ystävällisyys

Mitä havainnoidaan/arvioidaan?

6. TUNNETILAT JA TUNTEIDEN SÄÄTELY

Tunneilmaisus
Tunteiden kirjo
Voimakkuus
Asianmukaisuus
Säätelykyky
Aggressioiden ilmeneminen

Mitä havainnoidaan/arvioidaan?

7. AJATUSISÄLLÖT JA ERILAISET OIREET

Ahdistuneisuus
Pelot
Mielikuvat, unet
Pakko-oireet
Harhaluulot, harha-aistimukset
Psykosomaattiset oireet
Identiteetti, sukupuoli-identiteetti

Mitä havainnoidaan/arvioidaan?

8. KERTOMUSTEN JA LEIKKIEN TEEMAT

Rakenne
Yksityiskohtaisuus
Asianmukaisuus
”Juoni”

Erilaisia ”työkaluja”

Kuvat – pyydä lasta kertomaan kuvista

- Miltä kuvan henkilöstä/henkilöistä tuntuu
- Mitä kuvassa tapahtuu/on tapahtunut?
- Mitä kukin ajattelee?
- Mitä sinä ajattelisit tässä tilanteessa?
- Miltä sinusta tuntuisi tässä tilanteessa?

Erilaisia ”työkaluja”

Kuvat ja esim. sarjakuvien piirtäminen voi toimia myös osana ”köyhän naisen ADOS-tutkimusta”, kun yritetään arvioida esim. lapsen kykyä hahmottaa sosiaalisia tilanteita, empatia – ja mentalisointikykyä.

Erilaisia ”työkaluja”

Kortit (valokuvakortit, Persona-, Saga-kortit yms.)

Korttien avulla voi tehdä tarinoita/ kertomuksia, pyytää lasta kuvaamaan omaa elämäntilannettaan, toiveitaan, ihmissuhteitaan...

Erilaisia ”työkaluja”

Ajatukset – tunteet – ”lomakkeet” monenlaisia mahdollisuuksia:

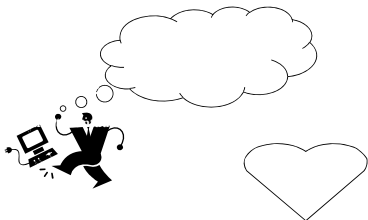
- lapsen omat ajatukset ja tunteet
- jonkun toisen ajatukset ja tunteet
- millaiset ajatukset saavat minut tuntemaan oloni hyväksi
- millaiset asiat saavat minut surulliseksi, iloiseksi, vihaiseksi...

Mitä ajattelen?

Miltä minusta tuntuu?

Mitä hän ajattelee?

Miltä hänestä tuntuu?

Mitä hän ajattelee?

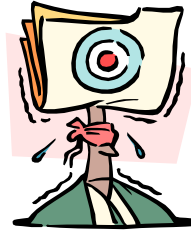

Miltä hänestä tuntuu?

Hyvän olon tunteet ja ajatukset

Pahan olon tunteet ja ajatukset

Erilaisia ”työkaluja”

”Tunnesanasto”

Oma värisanasto 7 eri tunnetta/tunnetilaa
kuvaavalle sanalle
Väri, symboli, sanallinen kuvaus

Missä kohtaa kehoa eri tunteet tuntuvat?

Erilaisia ”työkaluja”

Missä kohtaa kehoa eri tunteet tuntuvat?

Piirrä kokovartalokuva itsestäsi ja merkitse
väreillä, missä kohtaa kehoa eri tunteet
tuntuvat

Erilaisia ”työkaluja”

Pelko- ”lomakkeet”

Pelko-mittarit

Pelkorautatie

Mitä pelkään?

Millaisissa tilanteissa pelästyn

Erilaisia ”työkaluja”

Aggressio, viha, suuttuminen

”Suuttumisrautatie”

Erilaisia ”työkaluja”

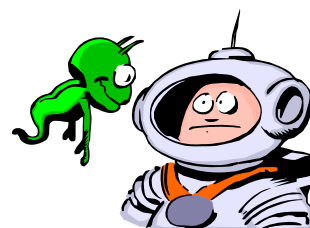
Mitä teen erilaisissa tilanteissa?

Mitä kerron itsestäni muille?

Mitä haluan tietää muista?

Millainen olen?

Mitä kerron itsestäni

Oire seurantamittari lapselle

Tehdään yhdessä oirekartta

Arvioidaan jonkinlaisella asteikolla tai mittarilla oireen muutosta (visual scale, kivun voimakkuuden mittaamisen tarkoitettua voi käyttää tai tehdä oma lämpömittari, nopeusmittari tms.)

esim. mielialamittarit ja oirepäiväkirjat

Muita menetelmiä

Pakko-oirekartoitus

Ahdistuneisuuden arviointikyselyt

Nukkumispäiväkirja

Muita menetelmiä

The Spence Children's Anxiety Scale (SCAS)

Kyselylomake (ei suomennettu), jossa lapsi arvioi erilaisten pelkojen ja huolien esiintymistiheyttä
ei koskaan – joskus – usein – aina

Muita menetelmiä

Syömishäiriötä kartoittava kysely – EDI (Eating disorder inventory)

”Kyselyn tarkoituksena on mitata asenteitasi, tunteitasi ja syömiskäyttäytymistäsi sekä muita persoonallisuutesi osa-alueita”

64 kysymystä/väittämää, 6-portainen asteikko
aina – ei koskaan

Muita menetelmiä

Dissosiaatio- kysely nuorille (A-DES)

Vaikeahko lomake, jossa erilaisia kokemuksia ja niiden esiintymistiheyttä kartoitetaan asteikolla 0 (ei koskaan) – 10 (aina)

esim. tuntuu kuin olisin sumussa tai poissaoleva ja ympärilläni olevat asiat tuntuvat epätodellisilta

Muita menetelmiä

IES- Impact of event scale

Traumaattisen tapahtuman jälkeisiä kokemuksia kartoittava lomake

esim. välttelin tapahtumasta muistuttavia asioita

ei lainkaan – harvoin – joskus – usein

Muita menetelmiä

Harterin minäkuvamittari (erikseen lapselle ja nuorelle)

Lato- skaala (lasten toivottomuuskaala)

Lähteet

Fredriksson J (2001). Lasten kognitiivinen psykoterapia. Teoksessa: Kähkönen S, Karila I, Holmberg N (toim.) Kognitiivinen psykoterapia. Helsinki: Duodecim

Fredriksson J. Kognitiivisen psykoterapian YET- koulutuksen seminaarit ja työnohjaus.

Freedberg RD, McClure JM (2002). Clinical practise of cognitive therapy with children and adolescent. The nuts and bolts. New York: Guilford

Greenspan SI (2003) The clinical interview of the child. Washington DC: American Psychiatric Publishing

TAYS:n lastenpsykiatrian klinikan lomakevarasto kaappi